

INHOUD

1. Inleiding
2. Uitgangspunten
3. Functies van toetsing
 - 3.1 Diagnostische functie
 - 3.2 Didactische functie
 - 3.3 Pedagogische functie
 - 3.4 Determinerende functie
4. Kwaliteitseisen
 - 4.1 Validiteit en betrouwbaarheid
 - 4.2 Objectiviteit / intersubjectiviteit
 - 4.3 Zorgvuldigheid
 - 4.4 Effectiviteit en efficiëntie
5. Rol diverse betrokkenen
 - 5.1 Rol secties
 - 5.2 Rol vakdocenten
 - 5.3 Rol teams
 - 5.4 Rol leerlingen
6. Een goede toets.....
7. De praktijk
 - 7.1 Inplannen en opgeven toetsen
 - 7.2 Maken van toetsen
 - 7.3 Niveau, scoring en normering
 - 7.4 Corrigeren
 - 7.5 Bespreken

1. Inleiding

Het is goed dat een school een toetsbeleid heeft. Dat geldt zeker ook voor onze school. Hieronder wordt uiteengezet welke doelen daarmee worden nagestreefd.

Met het formuleren van toetsbeleid worden minstens de volgende doelen nagestreefd. Op de eerste plaats wordt duidelijkheid verstrekt over kwaliteitseisen, definities, regelingen en procedures. Verder wordt de deskundigheid van de medewerkers met betrekking tot toetsing bevorderd en bewaakt. Ook afstemming en samenwerking worden bevorderd. Bovendien maakt het toetsbeleid externe verantwoording veel beter mogelijk; het biedt daarvoor een kader en maakt zelf deel uit van die verantwoording.

Er zijn enige redenen en aanleidingen te noemen die het zeer gewenst, zo niet noodzakelijk maken om expliciet toetsbeleid voor onze school te formuleren.

Hieronder worden de belangrijkste genoemd.

Bij te veel ouders en leerlingen bestaat het gevoel of zelfs de overtuiging dat toetsen in onze school meer worden gebruikt om af te rekenen dan om het leren te stimuleren, waarderen en evalueren.

Voorts blijkt te vaak dat de verschillen in (niveau van) toetsing tussen docenten onacceptabel groot zijn.

Tot slot zij vermeld dat bij het laatste periodieke kwaliteitsonderzoek de Inspectie vaststelde dat de mate waarin de school de kwaliteit van de toetsing waarborgt, onvoldoende was (meer zwak dan sterk).

2. Uitgangspunten

Voor het toetsbeleid gelden de volgende uitgangspunten.

- Het beleid past in de onderwijsvisie en levert een bijdrage aan de realisering daarvan. Daarbij gaat het om de daarin onderscheiden accenten: onderwijs op maat, brede vorming, effectief onderwijs leidend naar steeds meer zelfstandigheid. Het motto 'Haal eruit wat erin zit!' heeft zeker ook betrekking op de kwaliteit van de toetsing. Door een weloverwogen opzet kan uit relatief weinig toetsing veel relevante informatie over de vorderingen met betrekking tot kennis, inzicht en vaardigheden van de leerling worden verkregen. In het volgende hoofdstuk worden aspecten van de onderwijsvisie gekoppeld aan de diverse functies van toetsing.
- Het beleid is realistisch, dat wil zeggen uitvoerbaar en binnen redelijke tijd haalbaar. De kwaliteitslat wordt hoog gelegd. Medewerkers worden in staat gesteld, o.a. door scholing, om die hoge kwaliteit binnen een redelijke tijd te realiseren.
- Het beleid is transparant en samenhangend.

3. Functies van toetsing

Om goede toetsen te kunnen maken is eerst en vooral van belang scherp te hebben welk doel of welke doelen je wilt bereiken met de toets. Anders gezegd: welke functie(s) vervult de toets in het onderwijsleerproces. Mede uit het oogpunt van efficiency zal een toets in veel gevallen meerdere functies hebben. Het is van belang vooraf vast te stellen welke functies een toets heeft omdat die keuze consequenties heeft voor de meeste aspecten van die toets: de aard van de vraagstelling, de mate van dekking van de stof, de correctie, de scoring en de eventuele normering.

In het algemeen geldt dat goede toetsing eraan bijdraagt dat leerlingen:

- . onderwijs op maat krijgen (diagnostische functie);
- . regelmatig en goed leren / werken (didactische functie);
- . worden gewaardeerd en gestimuleerd (pedagogische functie);

. op het juiste niveau worden geplaatst (determinerende functie).

In de volgende paragrafen komen de belangrijkste functies van toetsing achtereenvolgens aan bod. Daarbij wordt een aantal mogelijke consequenties voor aspecten van de toets besproken.

3.1. Diagnostische functie

De functie die in het onderwijsleerproces het eerst aan bod komt is de diagnostische. Daarbij gaat het erom een diagnose te stellen over dat proces, en wel zowel over het onderwijs als over het leren. Bedoeling van de toets is meestal drieledig. Op de eerste plaats krijgt de docent inzicht in de mate waarin de leerlingen in het algemeen de stof kennen / begrijpen, dan wel de vaardigheid beheersen. Daarmee krijgt de docent een beeld van de effectiviteit van het onderwijs dat hij in de betreffende klas over de betreffende stof heeft gegeven. Op basis hiervan kan hij zijn onderwijs voor de klas als geheel meer op maat aanbieden. Daarnaast krijgt de docent een beeld van de mate van beheersing van de stof door de individuele leerlingen. Op basis daarvan kan hij bepaalde leerlingen op maat begeleiden. Anderzijds krijgt de individuele leerling een beeld van de mate waarin hij de stof kent / begrijpt, dan wel de vaardigheid beheerst. Op basis van dat beeld kan hij zijn leren bijsturen: nog beter bestuderen, hulp of uitleg vragen aan medeleerling, ouder of docent. Wat versimpeld geformuleerd: de docent komt erachter of hij goed heeft onderwezen en de leerlingen komen erachter of zij goed hebben geleerd. Essentieel voor de diagnostische toets is natuurlijk, dat er ook consequenties aan worden verbonden, enerzijds voor de aanpak van het onderwijzen, anderzijds voor de aanpak van het leren. Een diagnostische toets kan (heel) kort zijn; hoeft niet dekkend te zijn; hoeft niet noodzakelijk door de docent zelf te worden gecorrigeerd en hoeft ook niet per se te worden genormeerd.

3.2. Didactische functie

Goede toetsing levert een bijdrage aan goed leren. De leerling wordt door het opgeven van de toets (extra) gestimuleerd om te leren. Bovendien krijgt hij feedback op zijn fouten. Helaas is het kennelijk voor veel leerlingen moeilijk ook echt te leren van de eigen fouten. Toch moet de docent dat bewerkstelligen. Dat is nodig om het leren effectief en efficiënt te maken.

Om de didactische functie van toetsing te optimaliseren is een goede inbedding in het onderwijsleerproces cruciaal. Idealiter krijgen niet alle leerlingen van een klas op hetzelfde moment dezelfde toets. Overwogen moet worden of alle leerlingen wel evenveel toetsen moeten krijgen. Ook in dit opzicht zou het toetsen meer op maat kunnen zijn. Dat kan overigens vrij eenvoudig enigszins worden bereikt door méér mondeling te toetsen.

De voors en tegens van toetsing in lesloze proefwerkdagen dienen ook in dit licht te worden afgewogen.

In het moderne onderwijs is het van belang dat leerlingen niet alleen kennis en inzicht verwerven, maar zich ook vaardigheden eigen maken. Geleidelijk wordt ook steeds meer gesproken over het aanleren van competenties. Daarbij gaat het behalve om kennis en vaardigheid ook om houdingen, kort gezegd om kennen, kunnen en willen. Het moge duidelijk zijn, dat het vanuit didactisch oogpunt gezien, noodzakelijk is dan ook in de toetsing weloverwogen vaardigheden en houdingen te betrekken. Bij houdingen kan het dan b.v. gaan over het houden aan deadlines, het kunnen en willen werken aan de hand van een studieplanner, de zorgvuldigheid

waarmee een (profiel)werkstuk wordt gemaakt, de belangstelling die de leerling toont voor het vak. Het ligt voor de hand om deze aspecten dan ook expliciet in de beoordeling te betrekken.

3.3. Pedagogische functie

Toetsen hebben in het algemeen een pedagogische functie. Dit is ook het geval als de docent daar niet bewust op stuurt of zich daar zelfs niet van bewust is. Het behoeft geen betoog, dat het beter is wél bewust te sturen op die pedagogische functie.

De belangrijkste pedagogische functie is motivering. De leerling zal in het algemeen graag een goed cijfer halen en slechte cijfers willen vermijden, ook al wekt hij soms een andere indruk. Daarom zal toetsing de leerling helpen zijn leertaak te doen. Het werkt als beloning en als stok achter de deur. Daardoor zal de leerling zijn huiswerk beter maken en / of beter opletten in de les. De overdrijving daarvan is bekend: leerlingen leren alléén maar voor toetsen. Dat zou tot de gedachte kunnen leiden, dat het verstandig is veel en vaak te toetsen. Dat is echter een misleiding omdat te veel toetsen tot gevolg heeft dat elke afzonderlijke toets niet meer zo belangrijk is, waardoor de motiverende werking juist teniet wordt gedaan. Het is dan ook niet eenvoudig vast te stellen wat de optimale hoeveelheid toetsen is. Dat is afhankelijk van het vak, van de stof, van de aard van de toetsen en bovendien verschillend voor verschillende leerlingen. Veelvuldig toetsen staat ook min of meer haaks op de intentie van de school om leerlingen te leiden en begeleiden naar meer zelfstandigheid.

Cruciaal is dat leraren en schoolleiding zich bewust zijn van de verschillende factoren die hier een rol spelen. De schoolleiding kan daardoor een weloverwogen toetsbeleid opzetten en de docent kan daarbinnen in elke specifieke situatie de meest geëigende aanpak kiezen.

3.4. Determinerende functie

Toetsen leveren veelal cijfers op. Op basis daarvan worden rapportcijfers opgesteld. Op basis van die rapportcijfers worden beslissingen genomen over al dan niet bevorderen, gericht bevorderen en al dan niet slagen. Bij het opstellen van de toets dient de leraar zich bewust te zijn van de bijdrage aan de determinatie die de toets gaat leveren. Moet er beslist worden over bevordering b.v. naar vmbo-t of havo, dan dient de leraar te weten welke cruciale verschillen in kennis, inzicht en vaardigheden bestaan tussen die twee schoolsoorten voor zijn vak en vervolgens de toets zo samen te stellen dat hij op grond van het (kwantitatieve én kwalitatieve) resultaat een gefundeerd advies kan geven met betrekking tot die gerichte bevordering. Het werken met toetsmatrijzen is een goed middel om de kwaliteit van de toetsing, ook met betrekking tot dit aspect, te vergroten.

4. Kwaliteitseisen

Een school die pretendeert een lerende school te zijn, die mede daarom ook een expliciet kwaliteitsbeleid voert, dient ook ten aanzien van de toetsing duidelijke kwaliteitseisen te stellen en daar dan ook aan te voldoen. Een goed toetsbeleid en een goede toetspraktijk dragen in belangrijke mate bij aan goed onderwijs, waarvan leerlingen veel kunnen leren. Voorts zijn ouders en leerlingen, terecht, kritischer geworden als het gaat om het afleggen van verantwoordelijkheid t.a.v. toetsing.

Namens de overheid beoordeelt de inspectie binnen haar reguliere toezicht ook expliciet de toetsing. Daarbij werkt zij met de volgende indicator: "De school waarborgt de kwaliteit van de toetsen, testen en werkstukken" (zie bijlage 1).

Bovenstaande maakt glashelder, dat een school duidelijke kwaliteitseisen dient te stellen aan toetsing. Dat betreft het hele instrumentarium van het beoordelen. Het gaat niet alleen om proefwerken, maar ook om mondelinge overhoringen, praktische opdrachten, presentaties, so'tjes, kleine en grote werkstukken, schoolexamens en profielwerkstuk. Bij al deze vormen dient de leraar na te streven, dat de toetsing stimulerend werkt, het zelfvertrouwen versterkt, faalangst binnen de perken blijft; kortom: het toetsen moet attractiever. Naarmate de school daar beter in slaagt wordt ook beter afgerekend met de afrekencultuur, die er nu volgens te velen bestaat.

Hieronder wordt op diverse kwaliteitsaspecten nader ingegaan.

4.1. Validiteit en betrouwbaarheid

Een goede toets dient valide en betrouwbaar te zijn (zie ook bijlage 2).

Valide wil zeggen, dat de toets datgene meet wat hij geacht wordt te meten.

Betrouwbaar wil zeggen dat de toets zodanig is samengesteld dat het toetsresultaat niet afhankelijk is van toevalligheden die nu juist in deze ene toets zitten. Anders gezegd: met een andere eveneens betrouwbare toets moet dezelfde leerling in dezelfde situatie ongeveer hetzelfde resultaat behalen. Om een toets valide te maken dient de leraar scherp te hebben welke kennis en inzicht hij wil meten, wat essentieel is daarin, wat tamelijk belangrijk en wat relatief onbelangrijk. Ook hierbij kan een toetsmatrijs goede diensten bewijzen.

Om een toets betrouwbaar te maken dient aan een aantal voorwaarden te worden voldaan:

- . de formuleringen moeten eenduidig zijn;
- . de toets moet het effect van faalangst zo veel mogelijk minimaliseren, dus beginnen met een relatief gemakkelijke vraag of opdracht (n.b.: een toets moet discrimineren en heeft dus vragen / opgaven van [zeer] makkelijk tot [zeer] moeilijk);
- . de toets moet redelijk dekkend zijn;
- . de vragen mogen niet sterk cumulatief zijn;
- . de beschikbare tijd moet ongeveer evenredig worden verdeeld over de vragen / opgaven;
- . het woordgebruik moet passen bij de leerstof en bij het (lees)niveau van de klas / groep;
- . sommige vragen / opdrachten moeten minstens ten dele aansluiten bij de leefwereld van de betreffende leerlingen.

4.2. Objectiviteit / intersubjectiviteit

Dit kenmerk van een goede toets heeft zowel betrekking op de constructie als op het corrigeren.

Wat betreft de constructie wordt met objectiviteit vooral bedoeld, dat een andere deskundige docent over dezelfde leerstof globaal dezelfde vragen / opgaven zou stellen. Het begrip heeft betrekking op de relatie tussen de leerstof en de vragen / opgaven. Het hangt dan ook

samen met de validiteit van de toets. Wellicht kan het begrip verder worden verduidelijkt door aan te geven wanneer niet aan deze kwaliteitseis wordt voldaan.

Dit is b.v. het geval als de leraar een vraag stelt over een onderdeel van de stof dat niet in 'het boek' staat en waaraan de leraar slechts terloops kort aandacht heeft besteed in de les; voorts ook als een vraag grotendeels betrekking heeft op bekend veronderstelde, niet geactiveerde voorkennis of op 'vergezochte' toepassingen van de kennis.

Objectiviteit / intersubjectiviteit heeft in de praktijk van alledag in de school vooral betrekking op de correctie van de toets. Een andere deskundige beoordelaar dient tot nagenoeg hetzelfde cijfer te komen. Een noodzakelijke, niet voldoende voorwaarde daarvoor is dat er duidelijke afspraken bestaan over scoring en normering en dat de beoordelaar zich daar ook aan houdt. Bij bepaalde soorten toetsen is de scoring moeilijk(er) te objectiveren; denk b.v. aan een opstel, een tekening, een presentatie e.d. Bij dit soort toetsen kan intersubjectiviteit een goede vervanger zijn van objectiviteit, zeker als die intersubjectiviteit gebaseerd is op het oordeel van meer dan twee personen.

4.3. Zorgvuldigheid

Zorgvuldigheid heeft betrekking op alle aspecten van de toets: het opstellen, het scoren en normeren, het afnemen, het corrigeren en eventueel bijstellen. De inspectie van het onderwijs besteedt in het PKO VO expliciet aandacht aan zorgvuldigheid van de toetsing in kwaliteitsaspect 2 van het domein 'Zorg voor kwaliteit'. Zie hiervoor bijlage 1.

In de hoofdstukken 6 en 7 komt aan bod welke organisatorische maatregelen en praktische regels de school gebruikt om zorgvuldigheid van toetsing te waarborgen.

4.4. Effectiviteit en efficiëntie

Goede toetsing is in meerdere opzichten effectief en efficiënt.

Effectief is de toetsing naar de mate waarin het volgende wordt gerealiseerd:

- . de leerling krijgt inzicht in (gebrek aan) eigen kennis en vaardigheden;
- . de leerling leert van zijn fouten;
- . de leerling leert en werkt voldoende en bij voorkeur regelmatig;
- . de docent krijgt een goed inzicht in de capaciteiten van de individuele leerlingen en kan op basis daarvan leerlingen op maat begeleiden; dit impliceert onder meer dat de toets goed discrimineert;
- . de docent krijgt een goed inzicht in de capaciteiten van de leerlingen en kan op basis daarvan goede adviezen geven en beslissingen nemen betreffende (gerichte) bevordering; om dit te realiseren is het nodig dat de toets goed aansluit op het niveau dat voor de betreffende groep (in dat leerjaar van die schoolsoort) op basis van het totale curriculum van het betreffende vak passend is;
- . de docent / de school kan ouders betrouwbaar informeren over de resultaten van hun zoon / dochter;
- . de docent krijgt impliciete feedback op het rendement van zijn onderwijs en kan op basis daarvan zijn onderwijs bijstellen, toespitsen, differentiëren, kortom: verbeteren.

Efficiënt is de toetsing naar de mate waarin het volgende wordt gerealiseerd:

- . de toetsing is effectief!
- . de toetsing kost weinig onderwijstijd;
- . de toetsing is op maat; gericht op de leerlingen waarvoor nadere informatie gewenst is;
- . het vervaardigen van de toets kost relatief weinig tijd (gemiddeld per docent);
- . de toets is relatief snel te corrigeren.

Wat betekent bovenstaande voor de concrete toetspraktijk in onze school?

Globaal kan worden gesteld dat de kwaliteit van de toetsing verder dient te worden verhoogd en dat mede daardoor de kwantiteit kan worden verkleind. Het aantal toetsen dient zo klein te zijn als mogelijk is om effectieve toetsing te kunnen realiseren.

5. Rol diverse betrokkenen

5.1. Rol secties

De inspectie vraagt van de school de kwaliteit van de toetsing te waarborgen. De school moet die waarborging grotendeels delegeren aan de diverse vaksecties. Daarin zitten immers de vakdeskundigen die de toetsing in de school feitelijk uitvoeren. Om de kwaliteit van de toetsing in het eigen vakgebied goed te kunnen waarborgen, dient de sectie op een adequate wijze invulling te geven aan een door de school opgesteld toetsprotocol.

In dat toetsprotocol is voor elk leerjaar een toetsplan opgenomen. Op basis van die plannen worden toetsmatrijzen gemaakt. Die toetsmatrijzen liggen ten grondslag aan de diverse toetsen.

In de toetsplannen worden ook gegevens vermeld over praktische opdrachten, werkstukken e.d., zodat duidelijk is wat in elk leerjaar met betrekking tot toetsing wordt gedaan. Die toetsplannen leveren de benodigde informatie voor het opstellen van de diverse studieplanners.

Om voldoende efficiëntie en objectiviteit / intersubjectiviteit te bereiken is veel meer dan voorheen samenwerking binnen secties geboden. Om tevens een goede onderlinge afstemming met verwante vakken te realiseren is ook samenwerking tussen (vertegenwoordigers van) verwante secties geboden. Het opzetten en in stand houden van een dergelijke intensievere samenwerking vergt initiatief en ook een zekere mate van leiderschap van bij voorkeur meerdere leden van de sectie. Dergelijk docentengedrag dient te worden meegewogen in beoordeling voor resp. LB, LC en LD functies. De sectievoorzitter is verantwoordelijk voor een goede verdeling van de werkzaamheden en bewaakt de voortgang.

De sectie – en in het bijzonder de sectievoorzitter – dient erop toe te zien dat de leden zich houden aan de gemaakte afspraken over hoeveelheid toetsen, over gebruik toetsmatrijs, over gezamenlijke scoring en normering, over tijdige afhandeling van toebedeelde taken etc. In geval van kennelijke onwilligheid en/of onvermogen overlegt de sectievoorzitter met de onderwijsdirecteur waaronder de betreffende sectievoorzitter ressorteert. Om de efficiëntie verder te optimaliseren zetten de sectieleden gezamenlijk een goede toetsbank op.

5.2. Rol vakdocenten

Zoals hierboven beschreven dient er het nodige op het niveau van de sectie te gebeuren. Elke vakdocent levert daaraan een bijdrage. Daarnaast heeft de vakdocent met betrekking tot toetsing een aantal meer individuele taken. De belangrijkste worden hierna opgesomd:

- . tijdig en in goed overleg opgeven van proefwerken, passend binnen studieplanner;
- . duidelijk leerstof opgeven; op het bord schrijven;
- . toets maken, bijstellen, aan de hand van toetsmatrijs;
- . scoring en normering gezamenlijk van tevoren vaststellen;
- . toets zorgvuldig afnemen en tijdig en correct aanleveren.
- . toets tijdig corrigeren;
- . indien nodig geacht in gezamenlijk overleg normering bijstellen;
- . toets bespreken in de klas;
- . toets verbeteren op basis van ervaringen en opnemen in toetsbank.

5.3. Rol teams

Ook de teams en de individuele mentoren dragen bij aan een goede toetsing in de school. Voor de teams houdt dat in elk geval het volgende in:

- bewaken van een goede verdeling van toetsen, waaronder ook werkstukken, over het schooljaar c.q. de schooljaren;
- signaleren van bijzonderheden in de rapportcijfers
 - bij vakken
 - bij klassen
 - bij lerarenen daarop passende actie ondernemen (eventueel door de teamleider).

De individuele mentor heeft o.a. de volgende taken:

- hij instrueert de leerlingen (zeker in leerjaar 1 uitvoerig) omtrent aanpak van het studeren vóór en het maken van proefwerken in de losse proefwerkdagen;
- hij begeleidt leerlingen die kennelijk in het algemeen moeite hebben met planning, met motivatie en / of met studieaanpak;
- hij bemiddelt als er onenigheid is tussen klas en vakdocent over (in)planning van) een toets;
- hij bespreekt de vorderingen van de leerling en vooral ook het gebrek daaraan met de leerling zelf en / of met diens ouders.

5.4. Rol leerlingen

De school kan leerlingen meer betrekken bij totstandkoming van het beleid. Dat geldt zeker ook voor het toetsbeleid. Leerlingen kunnen o.a. via de leerlingenraad en MR feedback geven op de gang van zaken met betrekking tot toetsing in het algemeen en bepaalde toetsen / proefwerken in het bijzonder.

Voorts kunnen leerlingen in klassenverband ook feedback geven op door hen gemaakte proefwerken. Mits goed aangestuurd kan een gesprekje over een gemaakt proefwerk echt wel meer opleveren dan dat het te veel was en te moeilijk.

Leerlingen in de bovenbouw dienen een goed overzicht te hebben van al hun cijfers. Elke leerling moet zelf zijn SE-cijfer kunnen berekenen. Het verdient aanbeveling, dat leraren dat op het einde van het schooljaar en voor de definitieve vaststelling in de examenklas uitdrukkelijk door leerlingen laten doen. De leerling tekent dan ook voor akkoord voor zijn SE-cijfers.

6. Kijkwijzer toetsen

Een goede toets...

- wordt tijdig opgegeven
- heeft een duidelijke lay-out
- heeft eenduidige formuleringen
- heeft een woordgebruik dat past bij de leerstof en bij het (lees)niveau van de klas
- is redelijk dekkend
- is niet sterk cumulatief
- is betrouwbaar en valide
- discrimineert goed; heeft dus gemakkelijke en moeilijke vragen / opdrachten
- discrimineert waar nodig tussen verschillende schoolsoorten (leerjaar 2 vooral)
- geeft een goed beeld van kennis, inzicht en vaardigheid van de leerlingen
- geeft de leerling inzicht in (gebrek aan) eigen kennis en vaardigheden
- past in het onderwijsleerproces
- past in het curriculum

- sluit aan bij de leefwereld van de leerlingen
- vergt de maaktijd die ervoor staat, dus voor proefwerk 50 min. en slo ongeveer 15 min
- wordt tijdig gecorrigeerd
- is relatief snel te corrigeren
- wordt tijdig besproken met de leerlingen
- wordt zodanig besproken met de leerlingen dat deze leren van hun fouten
- geeft diversiteit aan cijfers
- geeft nieuwe informatie
- is zorgvuldig opgesteld, gescoord, genormeerd, afgenomen en gecorrigeerd
- wordt goed geëvalueerd.

N.B. Niet al deze punten gelden voor alle soorten toetsen.
De lijst is vooral bedoeld als checklist.

7. De praktijk

7.1 Inplannen en opgeven toetsen

In de onderbouw dienen proefwerken en het inleveren van werkstukken e.d. in grote lijnen meteen aan het begin van het schooljaar en meer in detail aan het begin van elke periode te worden ingepland. De leerlingen krijgen aan het begin van elke periode een studieplanner uitgereikt. In de bovenbouw is die planning opgenomen in de diverse pta's. Ondanks het feit dat proefwerken dus veelal zijn ingepland, dient de leraar ze toch minstens een week voor de (al afgesproken) datum nog eens expliciet op te geven. Hij kan dan meteen eventuele aanwijzingen geven voor de studieaanpak, het belang van de diverse onderdelen van de leerstof, het soort vragen of opdrachten die leerlingen kunnen verwachten e.d. Dit alles maakt deel uit van een goede voorbereiding van de leerlingen op het proefwerk.

7.2. Maken van toetsen

Voor het maken van toetsen gelden de volgende drie streefrichtingen.

- Op termijn worden alle proefwerken gemaakt op basis van een toetsmatrijs; begonnen wordt met die toetsen die bij uitstek van belang zijn voor determinatiebeslissingen.
- De kwaliteit van de toetsen is meer dan voorheen een verantwoordelijkheid van de sectie. Consequentie hiervan is, dat in het algemeen toetsen meer in overleg met minstens een vakcollega worden gemaakt, gescoord en genormeerd. De praktijk die in de school al bestaat t.a.v. gemeenschappelijke proefwerken dient dus te worden uitgebreid.
- Er wordt gewerkt met een toetsbank.

7.3. Niveau, scoring en normering

De moeilijkheidsgraad van de toets is een kwestie die de gemoederen herhaaldelijk bezighoudt, zowel tussen vakcollega's onderling als ook tussen leerlingen (en hun ouders) en de leraar. Voor de kwaliteit van de toetsing en vooral van de daarop gebaseerde beslissingen is die moeilijkheidsgraad essentieel. Ook hiervoor geldt daarom dat het

vaststellen van de moeilijkheidsgraad idealiter op sectieniveau dient te geschieden. In concreto is haalbaar dat bij elk proefwerk minstens twee vakcollega's de moeilijkheidsgraad vaststellen. Dit gebeurt uiteraard door de moeilijkheidsgraad van de afzonderlijke vragen / opgaven te wegen in combinatie met scoring en normering. Door weloverwogen, op toetsmatrijzen gebaseerde, gezamenlijke vaststelling van de moeilijkheidsgraad realiseert de sectie een belangrijk stuk van de vereiste zorgvuldigheid.

Grote verschillen tussen leraren binnen de vaksectie worden voorkomen en aan leerlingen en ouders – en eventueel aan een klachtencommissie – kan op grond van argumenten worden uiteengezet waarom de toets zó is samengesteld, gescoord en genormeerd.

Het is evident dat de moeilijkheidsgraad van proefwerken wordt vastgesteld binnen het hele curriculum van het betreffende vak in de betreffende schoolsoort. Ook hiervoor is overleg binnen de sectie en met name tussen docenten onderbouw en docenten bovenbouw van belang. lessen geven in de onderbouw dient mede hierom te worden gecontinueerd.

7.4. Corrigeren

Corrigeren van proefwerken, werkstukken e.d. is voor veel leraren het minst aantrekkelijke onderdeel van hun baan. Bovendien een onderdeel dat, zeker bij een aantal vakken, heel veel tijd vergt. Maar zorgvuldig corrigeren is wel een belangrijk aspect van zorgvuldig toetsen. Volop reden dus om als school, als vakgroep en als leraar goed na te denken over een effectieve en efficiënte aanpak van de correctie. De volgende zaken dienen daarbij te worden overwogen.

- Hoeveel toetsen (proefwerken, so'tjes, werkstukken, mondelinge beurten) zijn er nodig om de gewenste effectiviteit te bereiken?
- Leent de leerstof zich voor het maken van meerkeuzevragen? N.B. Toetsbank!

7.5. Bespreken

Om te bewerkstelligen dat leerlingen leren van hun fouten is bespreking van de gemaakte toets een must. Elke ervaren leraar weet echter dat, vreemd genoeg, de leerlingen nauwelijks geïnteresseerd zijn in hun fouten of het verbeteren daarvan. Als zij hun cijfer hebben is voor hen de kous af. Toch móet de leerling leren van zijn fouten. De leraar moet dus middelen bedenken en inzetten om hen daartoe te verleiden.

Bijlage 1.

Uit:

Waarderingskader VO 2006
(kwaliteitsaspecten en indicatoren; de kernindicatoren zijn *cursief* weergegeven)

1. Kwaliteit

De school zorgt systematisch voor behoud of verbetering van de kwaliteit van haar onderwijs

1.1

etc.

1.7 De school waarborgt de kwaliteit van het schoolexamen en van andere toetsinstrumenten.

In onderstaande publicatie van eerdere datum (2004) werd dit als volgt uitgewerkt.

Overzicht domeinen, kwaliteitsaspecten, indicatoren en aandachtspunten
PKO VO (Inspectie)

Kwaliteitsaspect 2: Toetsing

De school waarborgt de kwaliteit van de toetsing.

Normering: Voor een waardering 'voldoende' draagt ten minste één van de twee indicatoren 'voldoende' bij.

Indicator 1: De school waarborgt de kwaliteit van de schoolexamens.

Aandachtspunten:

1.1 De school waarborgt de inhoudsvaliditeit en de betrouwbaarheid van de schoolexamens

1.2 De school waarborgt een zorgvuldige normering

1.3 De school waarborgt een zorgvuldige afname

Indicator 2: De school waarborgt de kwaliteit van de toetsen, testen en werkstukken.

Aandachtspunten:

2.1 De school waarborgt de inhoudsvaliditeit en de betrouwbaarheid van toetsen en testen

2.2 De school waarborgt een zorgvuldige normering

2.3 De school waarborgt een zorgvuldige afname

Bijlage 2

Validiteit en betrouwbaarheid van toetsen

De *validiteit* van een toets heeft te maken met wat de toets beoogt te meten. Een toets wordt valide genoemd als ze inderdaad meet wat ze zegt te meten. Je kan dus pas een validiteitsoordeel over een toets vellen, als je het doel van de toets kent.

Uit deze definitie volgt ook dat de validiteit van een toets afhangt van hoe en waarvoor de toets gebruikt wordt. Validiteit is dus geen vooraf gegeven iets, maar wordt pas bepaald bij het gebruik van de toets.

Validiteit valt niet uit te drukken in cijfers, maar is gebaseerd op een kwaliteitsoordeel.

Voor de validiteit moet een toetsontwikkelaar eigenlijk 'bewijzen' aandragen.

Betrouwbaarheid is een tweede eis die aan toetsen gesteld wordt. Een toets heeft een hoge mate van betrouwbaarheid wanneer toetskandidaten bij een hermeting exact dezelfde scores zouden behalen.

Opdat een toets betrouwbaar zou zijn, spelen een aantal zaken een rol:

- De meetfout moet zo klein mogelijk gehouden worden. Elke toets bevat in zekere mate een meetfout, omdat toevallige factoren die de prestaties van de cursisten beïnvloeden (bv. vermoeidheid bij de cursist, lawaaihinder in de klas, verkeerd begrijpen van de instructies...) nooit volledig onder controle gehouden kunnen worden. Door het minimaliseren van deze toevalsfactoren, kan de betrouwbaarheid vergroot worden.
- Meerdere beoordelaars moeten, op basis van de scoresleutel bij de toets, los van elkaar een zelfde score geven aan de prestaties van de cursist. Het spreekt vanzelf dat dit evidenter is bij het toetsen van receptieve vaardigheden (vaak gesloten vraagtypes en dus een objectievere beoordeling) dan bij productieve vaardigheden (open vraagtypes en subjectieve beoordeling).